

2. Годований Є. Сарматизм як ренесансна утопія: український аспект, Записки історичного факультету 28 випуск 2017 : збірник наукових праць / колектив авторів. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. С 136-146.
3. Плохій С. Наливайкова віра: козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ: Критика, 2006. 495 с.
4. Підходяща О. Сарматський живопис у колекції Національного музею історії України. Науковий вісник Національного музею історії України. 2020. Випуск 6. С. 350-368.

Святослав РУСЕНКО

*Здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
rusenkos@ukr.net*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОЇ СПРАВИ НА ТЕРЕНАХ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ХХ СТОЛІТТЯ

Історичні факти про діяльність митниць та митників, які збирали мито сягає давніх часів. Міжнародна торгівля на кордонах у межах території сучасних західноукраїнських земель з початку минулого століття до часу створення СРСР активно проводилась, і при цьому нагромаджувався досвід митної справи, який є цінним для сучасників. Зокрема, найбільш цікавим для сучасного державотворення є розвиток митної справи під час перебування західних земель України в складі Польщі, Румунії та Чехословаччини.

З огляду на вище вказане метою наукової розробки є дослідження на основі законодавчих архівних матеріалів правових аспектів митних відносин у 1919-1939 роках, основних особливостей документування митних органів держав на анексованій території України, зокрема розміщення митних кордонів, порядок діяльності митних органів, їхні повноваження, структура, порядок декларування, здійснення митного контролю та оформлення переміщення вантажів через кордон та їхнє правове забезпечення.

Проблемні питання щодо створення і діяльності митних органів частково дослідженні сучасними істориками-науковцями. Так, Кобринська С. Б. [1] у своїй дисертаційній роботі розкрила складні і суперечливі шляхи, які привели українську державність до її неординарного правового оформлення в статтях Ризького мирного договору 1921 року та здійснила

правову оцінку договору з точки зору інтересів української державності; Присташ Л. Т. [2] в дисертації на тему “Апарат управління Західною Україною в складі Польщі (1921-1939)” дослідила соціально-правовий статус українського населення та державно-правовий досвід у вирішенні проблем територіальної влади 1921-1939 років; Кольбенко А. В. [3] при висвітленні історико-правових аспектів створення і діяльності митних органів України провів періодизацію розвитку митної справи і митних органів України, дослідив історичний, законодавчий та практичний матеріал, який характеризує процес організації, діяльності та розвитку митних органів України.

Однак, правові аспекти діяльності митних органів на теренах Західної України під владою Польщі, Румунії та Чехословаччини з 1919 по 1939 роки залишилися і дотепер недослідженими у повній мірі.

Актуальність дослідження полягає у вивченні державно-правового досвіду вирішення проблем здійснення зовнішньоекономічних відносин методом ретроспективного аналізу законодавчого регулювання митної справи на західних землях сучасної України у зазначений період.

При написанні статті були використані такі джерела як: 1. архівні матеріали; 2. дисертаційні роботи та автореферати; 3. навчальні видання. Основним джерелом є архівні документи, які за своєю суттю евристичні матеріали, які раніше не досліджувались. Важливими в нашому дослідженні є наукові розвідки С. Кобринської, А. Кольбенка, Л. Присташ. Навчальні видання О. Субтельного, В. Смоля, І. Крип’якевича по новому висвітлюють політичні події, які суттєво впливали на торговельну та митну політику держав. При опрацюванні матеріалу були використані нові оцінки, факти та підходи.

У досліджуваній період митний кордон Польщі з УСРР та Румунією частково проходив по сучасних адміністративно-територіальних межах Тернопільської області (з півдня – Румунія, зі сходу – УСРР). У той же час на західних землях України проходив кордон Польщі з Чехословаччиною вздовж лінії адміністративно-територіального поділу сучасної Закарпатської області з Львівською та Івано-Франківською областями, митні відносини якого залишилися не дослідженими.

Активні історико-правові зміни кордонів між державами на західних землях України почалися у 1919 році, коли долю Буковини вирішила Паризька мирна конференція. Виконуючи свої обіцянки, Антанта передала Румунії за вступ у першу світову війну Бессарабію, а згідно із Версальським договором (1919 р.), Сен-Жерменським (1919 р.) і

Севрським (1920 р.) мирними договорами й усю Буковину [4, 5, 6]. Виходячи з цього, митний кордон Румунії пересунувся до р. Дністер.

Тим часом 12 січня 1919 р. чеські війська захопили Ужгород. 5 лютого Рада десяти заслухала Е. Бенеша. Після чого створила спеціальний комітет, якому доручалось детально опрацювати питання про кордони. А 8 травня 1919 р. в Парижі було ухвалено остаточне рішення про передачу Закарпатської України Чехословаччині. Сен-Жерменський договір від 10 вересня 1919 р. узаконив таке приєднання [6].

Територіальні претензії Польщі на розширення своїх кордонів і його правове закріплення великою мірою залежали від Антанти, яка не поспішала передавати Східну Галичину. Такий дозвіл Польща отримала 25 червня 1919 р., коли Рада послів Антанти визнала за нею право на окупацію згаданих земель, “Щоб захистити цивільне населення від небезпеки більшовицьких банд”. Проте Рада не погодилася на включення Східної Галичини до складу Польської держави [7]. Польщі вдалось за підтримки Антанти витіснити корпуси УГА з Галичини, через що вони 16-18 липня 1919 року були вимушені переправитися на лівий берег річки Збруч та приєдналися до військ Директорії. Наступні спроби відвоювати Східну Галичину не привели до відновлення колишньої державності. З того часу Польща повністю окупувала Східну Галичину.

Після довготривалих військових операцій, між УСРР і РСФРР з одної сторони та Польщею з іншої, 12 жовтня 1920 р. був підписаний договір про перемир'я і прелімінарний мир [8] (Umowa o preliminaryjnym rokoju i rozejmie) [9], який визначав тимчасові умови миру. Крім того, в додатку №2 до цього договору було зазначено лінію кордону. На ділянці від району Несвіжа до р. Двіни розміщуються польські війська, а російсько-українські війська – в 15 кілометрах на схід від обумовленого державного кордону, який пізніше за своїм змістом ще раз був відтворений в Ризькому мирному договорі 18 березня 1921 р. [10] між Польщею з одної сторони та УСРР і РСФРР, яка також представляла БСРР (Білорусію), з другої. Відповідно до Ризького договору встановлювався митний кордон між ними по лінії, яка зазначена в статті II цього договору. Між Польщею та УСРР лінія проходила вздовж напрямку до залізниці Олевськ - Сарни, с. Мишаковка, гирло р. Корчик, с. Милятин, м. Острог, р. Вілія, с. Ходаки, м. Білозорка, р. Збруч до р. Дністер. Для детального встановлення на місці державного кордону, а також для встановлення прикордонних знаків, була створена Змішана Прикордонна Комісія.

Сторонам Договору було надано термін протягом 6-ти тижнів з моменту ратифікації приступити до переговорів в справі торговельного

договору та договору про компенсаційний товарообмін (стаття XXI Ризького мирного договору).

До часу встановлення на законодавчому рівні відносин у митній справі між сторонами, Ризький договір передбачив основні положення у здійсненні митної діяльності на кордоні між цими країнами. Також зазначалось, що наступні нормативні акти, які мали бути прийняті щодо транзитних відносин, повинні містити в основі положення, передбачені вище вказаним договором.

Відповідно до статті XXII Ризького договору сторони взяли на себе зобов'язання допускати транзит товарів при створенні наступних умов:

по-перше, укладаючи Договір сторони зобов'язалися надати другій стороні право на вільне переміщення товарів всіма залізничними і водними шляхами, відкритими для транзиту. Перевезення транзитних товарів повинно проводитися відповідно до правил, встановлених в кожній з укладаючих Договір держав для пересування шляхами, враховуючи потреби внутрішнього руху;

по-друге, Польща залишила за собою право на встановлення норм, умов транзиту для товарів німецького і австрійського походження, що ввозилися з Німеччини чи Австрії через Польщу на Україну чи Росію;

по-третє, цим актом заборонявся транзит предметів озброєння, військового знаряддя й бойових припасів (крім предметів, які не призначені для військових завдань);

по-четверте, нормами було передбачено, що товари третьої держави, які перевозилися транзитом через територію однієї з укладаючих Договір сторін, не обкладалися вищими зборами як ті, що належало б брати з аналогічних товарів, прибуваючих з країни їх походження. Відповідно до пункту 6 цієї ж статті фрахти [11], тарифи й інші збори за перевезення транзитних товарів не могли бути вищими за оплату, встановлену для перевезення таких самих товарів місцевого призначення на тому самому шляху і в тому самому напрямку. До того часу, доки фрахти, тарифи й інші збори не бралися за перевезення місцевих товарів на Україні чи Росії, - плата за перевезення товарів, що прямують з Польщі та до Польщі транзитом через Україну і Росію, не могла бути вищою за плату, встановлену для перевезення транзитних товарів найбільш сприятливої країни.

Під вільним товарним транзитом обидві укладаючі Договір сторони вважали, ті товари, які перевозяться з України чи Росії, а також до України чи Росії через Польщу або таким самим чином у зворотному напрямку. Ці товари не обкладалися ніяким транзитним чи іншим митом, незалежно від

того, чи йшли вони через територію однієї з укладаючих Договір сторін транзитом без зупинок, чи навантажувалися в дорозі, тимчасово зберігалися на митних складах та знов навантажувалися для подальшого руху, під умовою проведення цих операції на складах, що знаходилися під контролем митних органів тієї країни, через яку товари пересувалися транзитом (тобто на митних ліцензійних складах).

Поряд з цим, захоплення Румунією Буковини спричинило розширення двосторонніх відносин з Польщею відповідно до Конвенції 1921 року (Konwencja o przymierzu odpornem między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunji) [12] та створення митних пунктів пропуску на спільному кордоні, який проходив по р. Дністер.

Після встановлення державного кордону внаслідок підписання Ризького мирного договору 1921 р., в Польщі з одної сторони та УСРР і РСФРР - з другої виникла необхідність в створенні митних органів на кордоні. Оскільки в Польщі на той час діяло Розпорядження міністра фінансів “Про митні процедури” від 13 грудня 1920р. (Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnem) [13], то польські митні органи діяли на підставі його приписів. Це Розпорядження відповідало історико-територіальним вимогам того часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кобринська С. Б. Ризький мир як завершальний етап боротьби 1917-1921 рр. за утвердження української державності: Автореф. дис...канд. юр. наук: 12.00.01 / Київ. Київський універс. ім. Т. Шевченка. Київ, 1996.24 с.
2. Присташ Л. Т. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі (1921-1939): Автореф. дис...канд. юр. наук: 12.00.01 / Львів. ЛДУ. Львів, 1998. 20 с.
3. Кольбенко А. В. Історико-правові аспекти створення і діяльності митних органів України: Автореф. дис...канд. юр. наук: 12.00.01/ Львів. ЛДУ. Львів, 1997.19с.
4. Крип'якевич І. П. Всесвітня історія. К.: Либідь, 1995.
5. Новітня історія України (1900-2000): Підручник / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусев, В. М. Литвин та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Вища школа, 2002. 719 с.
6. Історія України: нове бачення. В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія. К., “Альтернативи”, 2000. 464 с.
7. Субтельний Орест. Україна: історія. К.: Либідь, 1991. 512 с.
8. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право: Навч. посібн. К.: Юрінком Інтер, 2001.
9. Umowa o preliminaryjnym pokoju i rozejmie // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa. 1921. №28.
10. Traktat pokoju między Polską a Rosją i Ukrainą podpisany w Rydze dnia 18 marca 1921 roku // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa. 1921. №49.

11. Державна податкова адміністрація України, Лист “Щодо визначення терміну “фрахт” та поширення на цей вид оподаткованого доходу міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування” № 5047/11/15-2216 від 13.05.98.
12. Konwencja o przymierzu odporne między Rzeczpospolitą Polską a Królestwem Rumunji // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa. 1921. №81.
13. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 13 grudnia 1920 roku o postępowaniu celnem // Dzennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa. 1921. №11.

Орест ЛОТОЦЬКИЙ

*Здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
lototskyi@tdmu.edu.ua*

ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В 1939-1953 рр.

Будь-яка держава повинна піклуватися про медичне забезпечення свого населення, оскільки, це є однією з найважливіших її функцій. Впродовж більшого періоду свого існування український народ не мав власної незалежності, був змушений орієнтуватись на ті країни в складі яких перебував. І це приводило до негативних наслідків, адже в пріоритеті загарбників завжди перебував титульний етнос. Не обійшла ця проблема і сферу охорони здоров'я. Часто український народ був полишений сам на себе. Не отримуючи допомоги від держави, був змушений звертатись до народної медицини, що нерідко призводило до трагічних наслідків. Зараз ми маємо свою державу, проте в галузі медицини існує багато невирішених питань. Тому дана тема є актуальною, адже вивчаючи історію минулого ми бачимо, що було зроблено не так і можемо, з огляду на це знання, зробити краще. Вивчення історії медичного сектору минулого, цінностей якими керувались різні політичні режими та як їх сприймав український народ, може стати важливим джерелом інформації в розробці більш ефективних стратегій урядом для покращення даної галузі України в майбутньому. Адже без врахування історичного контексту складно вирішувати сучасні проблеми та виклики.

Стан системи охорони здоров'я перед приходом радянської влади на територію Західної України у 1939р. перебував в неприйнятному стані. Його не можна охарактеризувати як катастрофічний, однак критично не вистачало медикаментів, матеріально-технічного забезпечення, лікувальних закладів та медичних працівників. Медичну допомогу надавав, здебільшого, приватний лікар, вартість послуг якого більшість